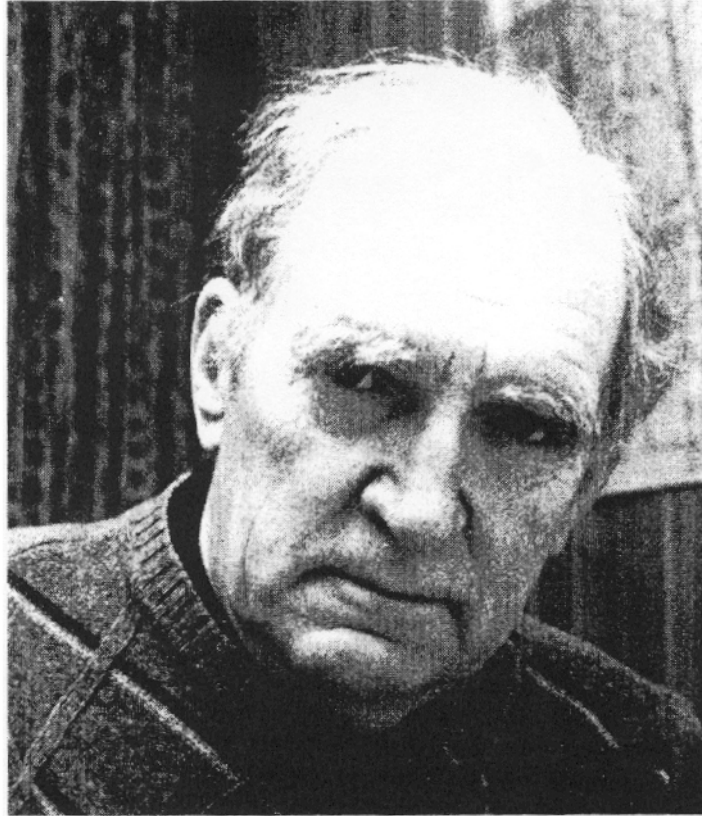

STELLAN ARVIDSON

Lobbyist och opinionsbildare?

Projektarbete i historia: "Den Tyska frågan"
Högskolan på Gotland
Moment 8, vårterminen 2002
Författare: Lotta Nyborg, Georg Gyllenfjell
Magnus Götherström
Handledare: Michael F. Scholz

Innehållsförteckning

BEGREPPSFÖRKLARING OCH FÖRKORTNINGSLISTA.....	2
INLEDNING	4
UPPSATSENS HUVUDFRÅGESTÄLLNING OCH UNDERFRÅGOR.....	4
TEORI & METOD	4
FORSKNINGSLÄGET	5
AVGRÄNSNING	6
BAKGRUND	7
DE TYSKA STATERNA EFTER ANDRA VÄRLDSKRIGET	7
<i>Hallsteindoktrinen</i>	8
<i>Östtyskland</i>	8
ERKÄNNANDEPROBLEMATIKEN	8
<i>BRD:s nya östpolitik</i>	9
PERSONEN STELLAN ARVIDSON	10
INLEDNING.....	10
STELLAN ARVIDSONS LIV OCH GÄRNING	10
ARVIDSON OCH DDR.....	12
INRIKESPOLITISK ARGUMENTATION	14
ARVIDSON OCH FÖRENINGARNA	16
<i>Vänskapsföreningen Sverige - DDR</i>	16
<i>Den internationella kommittén för normalisering av förbindelserna med DDR</i>	17
<i>Den svenska kommittén för normalisering av förbindelserna med DDR</i>	18
SAMMANFATTNING AV ARVIDSON OCH DDR	19
SVERIGE OCH ERKÄNNANDEFRÅGAN	19
FAKTORER I STORPOLITIKEN KRING 1967-72	20
SVERIGE 1967-1972.....	21
SVERIGES TVEKAN TILL ERKÄNNANDE AV DDR	23
SAMMANFATTNING AV SVERIGE OCH ERKÄNNANDEFRÅGAN	23
SAMMANFATTNING	24
SLUTSATSER.....	25
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	26
OTRYCKTA KÄLLOR	26
TRYCKTA KÄLLOR	26
MUNTliga REFERENSER	27
LITTERATUR	27
BILAGOR.....	28
SUMMARY	29

Inledning

Ur det givna ämnesområdet ”Den Tyska frågan” valde gruppen att se på en man som engagerade sig hårt för ett erkännande av Östtyskland. Stellan Arvidson kämpade under en större del av sitt liv för en ökad förståelse för det östtyska folket, och ett erkännande av den östtyska staten. Trots ett starkt engagemang i denna fråga skrev Arvidson även en hel del böcker både i form av poesi och skolböcker. Han största verk var en översättning och sammanställning av den svenska poeten och filosofen Thomas Thorilds verk.

Arvidson var en klart uttalad socialist och ateist, han fann då många vänner i den akademiska världen som delade liknande uppfattningar. Hans övertygelse innebar även problem för honom, han blev avskedad och utvisad ur det gryende nazityskland, men även i skolvärlden på hemmaplan stötte han på oförståelse på grund av sin ateism. De två viktigaste politiska frågorna för Stellan Arvidson var skolpolitiken och erkännandefrågan. Hans arbete med att ta fram den nya moderna grundskoleformen är det som han är mest känd för inom landet. Arvidson har även en diger utgivningslista omfattande bl.a. skolböcker, dikter och, skönlitteratur. Av naturliga skäl har vi valt att titta på hans roll i den svenska erkännandeprocessen.

Uppsatsens huvudfrågeställning och underfrågor

Vår huvudfråga är vilken roll Stellan Arvidson spelade för det svenska erkännandet av DDR under tidigt sjuttital. Gruppens syfte är klarlägga hans roll i det svenska erkännandet.

Våra underfrågor blir vem var Stellan Arvidson? Var han en framgångsrik lobbyist och opinionsbildare för ett erkännande av Östtyskland? En annan frågeställning som aktualiseras är också av vilken anledning var Stellan Arvidson av åsikten att ett delat Tyskland var bättre än ett enat?

Teori & metod

Vi har valt att använda oss av en hermeneutisk teori och en kvalitativ metod, vissa delar är även analyserande deskriptiv och kommenterande. För underfrågorna har använt oss i vissa fall av en komparativ metod. Strävan har varit se på Stellan Arvidsons arbete för att främja Östtysklands möjligheter att erkännas av Sverige, men vi har även gjort en komparativ analys av Arvidsons åsikter mot den officiella och inofficiella svenska hållningen som Sverige gav i erkännandefrågan av Östtyskland. Vårt syfte är ej att döma eller fördöma Stellan Arvidsons åsikter. Vi har studerat artiklar, skrivna av Arvidson, samt tidningsintervjuer och försökt att se den bild som Arvidson ville förmedla. Vi har även forskat i föreningen Sverige-DDR:s arkiv som innehåller bland annat styrelseprotokoll, artiklar, brev och apeller. Eftersom föreningsarkivet består av över 30 volymer valde vi ut några med följande kriterier som grund. Först tittade vi efter styrelseprotokoll från undersökningsperioden, därefter valde vi en volym med styrelseprotokoll från bildandet av föreningen för att se grunden till bildandet av

denna samt vilken inriktning man hade i början. Vi valde även en volym med styrelseprotokoll från tiden efter det svenska erkännandet för att studera om förenings arbete ändrades. Till sist fann vi en volym innehållande material från den internationella kommittén. Anledningen att vi inte tog hela arkivet var att vi bedömde det som mycket svårt att hinna gå igenom allt på ett tillfredsställande sätt, p.g.a. projektets korta tidsförfogande (fem veckor, i praktiken fyra eftersom sista veckan går åt till redovisning och opponering).

Den svenska officiella bilden har vi hämtat främst från Utrikesdepartementets årsberättelse Utrikesfrågor. Som jämförelse till denna bild har vi studerat Ann-Marie Ekengrens bok om erkännandeprocessen där hon redogör för alternativa tolkningar av den bild som Sverige ville förmedla.

Forskningsläget

Den internationella forskningen rörande andra världskriget och kalla kriget är mycket omfattande. I dag ligger den svenska forskningstygndpunkten kring Östtysklands ekonomiska, sociala och politiska utveckling mellan 1949 och 1990. Den Östtyska sakfrågan belyses mestadels i samband med öst och väst problematiken under kalla krigets era.

Ann-Marie Ekengren har forskat i erkännandeprocessen varför vi har använt hennes materiel som ett slags referens vid några punkter i det egna forskningsarbetet. Hon har även genomlyst hela forskningsområdet runt kalla kriget. Uppsatsen *Den svenska riksdagens debatter om ett eventuellt erkännande av DDR*, skriven av Mats Öhström vid Uppsala Universitet 1971 tar upp erkännandefrågans behandling i riksdagen på ett mycket välstrukturerat och genomgripande sätt. Öhström har där gått igenom motioner samt även penetrerat olika åsikter som författarna i dessa motioner hade. Han har vidare studerat viktigare tal och inlägg framförda i riksdagsdebatten. Förutom detta har Öhström skrivit en uppsats om debatten i svensk press angående samma fråga. Vi har även kunnat ta del av den opublicerade artikeln *Sweden, GDR and the question of diplomatic recognition, (1949-1960)* av Andreas Linderöth som är avsedd för en samlingsvolym om DDR's historia. Vi har vidare funnit en uppsats om Föreningen DDR-Sverige vid Södertörns Högskola av M. Andersson, tyvärr var den ännu inte tillgänglig vid deras bibliotek. Vi har funnit en uppsats vid Uppsala Universitet som vi p.g.a tidsbrist ej kunnat ta del av, den är skriven av Stefan Jonsson, *Litteraturkampens strateger. Marxistisk litteratursyn i mellankrigstidens Sverige, Arnold Ljungdahl, Stellan Arvidson*, Atenum, 1996. Vad gäller forskning kring Stellan Arvidson som person, finns det ett fåtal publicerade verk. Journalisten Jochen Reinert från den östtyska dagstidningen *Neues Deutschland* publicerade 1983 en antologi om nordiska författare där bland andra Stellan Arvidson ingår. Jochen Reinert var tidningens korrespondent i Stockholm under perioden. Kapitlet om Arvidson, *"Der lange Weg zu Thorild"* är skrivet som en slags semi-intervju med Arvidson där man emellanåt får intrycket av ett samtal mellan Arvidson och Reinert. I biografisamlingen *"SCHWEDEN HEUTE ein Lesebuch"* från 1983 ger Arvidson själv en beskrivning av sig själv och sin väg från uppväxtåren i Vänersborg till Stockholm som riksdagsledamot via Greifswald och Thomas Thorild. Båda de sistnämnda verken är publicerade på östtyska förlagen, VEB Hinstorff Verlag, Rostock 1983, samt Verlag Volk und Welt, Berlin 1983.

Avgränsning

Den aktuella tidsperioden är således 1967-1972. Vi kommer att koncentrera oss på Stellan Arvidson och hans roll i föreningar och inte föreningarna i sig. Vi kommer att undersöka hans roll i Föreningen Sverige-DDR. Vi kommer att reflektera över hans arbete i socialdemokratiska partiet och riksdagen utan att gå in på dess verksamhet. Vi kommer även att titta på Stellan Arvidsons bild av Östtyskland som han förmedlade och jämföra den med Sveriges officiella bild. I avdelningen om Sveriges officiella hållning saknas redogörelse från året 1971, detta har sin grund i att denna bok ej fanns i biblioteket i Visby. Tyvärr gick det ej att frambringa den inom den tidsram som vi fastställt för detta moment i projektet, varför vi stod utan just den volymen när denna del av uppsatsen skrevs.

När det gäller uppsatsen, av M. Andersson, vid Södertörns högskola har vi ej lyckats få kontakt med den person som är ansvarig för kopiering och utlåning av uppsatser trots idoga försök både per telefon och epost.

Angående kärnaterialet i vår uppsats kom det ej oss tillhanda förrän sex arbetsdagar innan inlämningsdagen, varför en noggrannare genomgång tyvärr ej kunde göras. Dessa faktorer har alltså tvingat oss till ytterligare begränsningar som vi ej velat göra.

Sammanfattning

Arvidson blev övertygad socialist på 20-talet under sin studietid i Lund genom sin vänskap med Arnold Ljungdal, som han såg som sin lärofader. 1925 träffade han norrmannen Erling Falk som övertygade honom om att det gick att ägna sig åt politik utan att svika vetenskapen. Detta genomsyrade hans liv och gärningar.

1920 grundade han tidskriften Clarté som var ett forum för vänsterradikala, han tillhörde därefter den vetenskapliga och kulturella sfären i Sverige. I politiken fanns han på vänsterkanten hos Socialdemokraterna och deltog aktivt både kommunalt och på riksplanet.

En genomgående inverkan på Arvidson hade Thomas Thorild, som revoltör och radikal upplysningsman. Det är denna Thorild som får Arvidson att söka sig till Greifswald, det är samme Thorild som senare även blir orsaken till den återknytna kontakten i form av ett dittills okänt brev.

Hans utvisning från Tyskland p.g.a. den nya regimens nazistiska åsikter, gjorde att Arvidson än starkare engagerade sig i östtyska frågan. När det gäller erkännandefrågan i riksdagspolitiken dyker Arvidsons namn upp första gången 1967, därefter avgick han 1968, eftersom han inte längre blev nominerad till den socialdemokratiska riksdagslistan.

Efter Arvidsons sorti från riksdagspolitiken ägnade han sig med full kraft åt erkännandefrågan genom Vänskapsförbundet Sverige-DDR som ordförande samtidigt som han valdes till president i den internationella kommittén för normaliseringen av förbindelserna med DDR. Han var även mycket aktiv i den svenska kommittén för normalisering av förbindelserna med DDR. Arbetet i kommittéerna medför att Arvidson rör sig över Europa och har långtgående kontakter med europeiska politiker. Efter Arvidsons övertagande av ordförandeskapet i Vänskapsföreningen, ökade föreningens argumentering och arbete mot den gryende nynazismen i Västeuropa. Arvidson fick nu mera glöd när det internationella läget förändrades så ett erkännande blev mer och mer möjligt. Han var en drivande kraft i både den internationella kommittén och den svenska kommittén för ett erkännande av DDR.

Den svenska officiella hållningen gentemot ett erkännande av DDR var diametralt motsatt mot Arvidsons. Den svenska hållningen baserade sig på att DDR inte var en suverän stat och därmed inte kunde erkännas varken de-jure eller de-facto. Arvidson menade att Östtyskland helt och fullt fyllde kriteriet för en suverän stat och därmed naturligt borde erkännas. Under slutet av 60 talet och början på 70 talet förändrades världsläget markant. Detta blir också grunden för den nya västtyska regimens nya ”Ostpolitik”, vilket i slutändan leder till att Hallsteindoktrinen urholkas och de västliga staterna börjar erkänna Östtyskland efterhand. Sverige följde denna trend och 21 december 1972 kom slutligen det svenska erkännandet.

Arvidson upphörde aldrig med arbetet för Östtyskland efter det svenska erkännandet, utan fortsatte med att informera om Östtyskland. Hans arbete med Thomas Thorilds texter följde honom ända fram till slutet av hans levnadsbana.

Slutsatser

Vi har funnit att Stellan Arvidson var en hängiven socialist, humanist och ateist som blev trogen sina ideal livet ut. Han var en stark föreningsmänniska som drevs av en inre glöd och tron på det kollektiva arbetets fördelar. Han var både auktoritativ och auktoritär i den meningen att han framförde sina åsikter i föreningarna arbeten med kraft och beslutsamhet.

Med tanke på den korta tid som Arvidson hade i riksdagen när diskussionerna om erkännandet av DDR fördes, så har vi konstaterat att hans påverkan i riksdagen varit liten. Däremot har han i sitt arbete efter riksdagen byggt upp ett stort kontaktnät, både i Sverige och Europa, som bas för en effektiv opinionsbildning i sakfrågan. Vi har således funnit att lobbyarbetet i riksdagen ej varit så framgångsrikt. Det finns indicier på att Stellan Arvidson blev finansierad genom ett stipendium från Östtyskland. Hans vilja att upplysa befolkningen påminner om en folkskoleläraranda, upplysande och bildande, strävade efter att få förståelse för Östtyskland.

Arvidson ansåg att bägge staterna hade en korrekt statsbildning med demokratiskt styre. Han menade däremot att Västtyskland hade anslutit sig till det västliga systemet medan Östtyskland anslöt sig till det östra systemet och att det därför ej gick att återförena dessa två stater. Han menade vidare att ett återförenat Tyskland skulle vara en världskatastrof och syftade då på att två världskrig hade sitt ursprung ur det gemensamma Tyskland. Att betänka är att även den sovjetiske utrikesministern Kosygin uttalat samma åsikt i ett samtal med den dåvarande svenske utrikesministern Torsten Nilsson 1967. Denna åsikt var också allennarådande inom vänsterkretsar i Europa vid den aktuella tidpunkten. En ytterligare orsak till Arvidsons åsikt var att han tidigt drömde om ett socialistiskt samhälle och han var också imponerad av den östtyska samhällsupbyggnaden efter 1949.

Vidare kan vi konstatera att Arvidsons arbete egentligen inte spelade någon större roll åtminstone inom landet när det gäller den svenska erkännandefrågan. I slutändan var det först när Hallsteindoktrinen förlorade sin betydelse som den svenska regeringen ändrade ståndpunkt och erkände Östtyskland som en suverän stat. Däremot kan han spelat en viss roll i den internationella opinionsbildningen i sin egenskap av ordförande vid den internationella kommittén som var den drivande kraften bakom de lokala organisationerna i Europa.

Avslutningsvis har vi funnit att det vore intressant att forska vidare i frågan om hur omfattande de informella kontakterna var mellan Stellan Arvidson och riksdagen. Eftersom Arvidson genomförde många och omfattande resor både i Sverige och utomlands ställer vi oss frågan i vilken utsträckning han stöddes finansiellt av DDR. Även frågor som kan undersökas djupare är om kontakterna mellan DDR och Föreningen Sverige-DDR exempelvis; var informationen som gavs till Sverige producerad av regimen DDR och i vilken omfattning. Vi har funnit att kommittéerna drevs mycket disciplinerat enligt noga fastställda planer. Vi finner det märkligt att små föreningar har så stora resurser, det skulle således vara intressant att forska vidare i denna fråga.

Summary

Stellan Arvidson (1902-1997) was a devoted socialist, atheist humanist, poet and an author of approximately 90 books. He studied in Lund, Sweden. He was a member of the leftwing socialist movement Clarté, and founded a Swedish version of their paper 1922. In 1923 he went to Heidelberg, Germany to study and do research on the 18th century poet Thomas Thorild. This was the beginning of a life long admiration of German culture. In the 1920:ies he worked in Kiel and later in Griefswald where he held a lectureship in Swedish until he was expelled by the nazi regime in 1933. Back in Sweden Arvidson became an active social democrat and a member of the parliament. He is considered to be the man who introduced the Swedish nine year elementary school.

The partition of the German state into two separated states was an incentive to Stellan Arvidson to begin a crusade to persuade the Swedish government to recognize GDR as a sovereign state. He had the firm belief that a single German state was a major threat to world peace, and that the two German states would and should be treated as equal states in their own rights. Therefore he worked intensively to inform about the East German society and for a diplomatic recognition of GDR. He was chairman of the "Sweden-GDR Society for friendship" 1969 to 1987. When the International committee for normalisation of relations with GDR was formed in 1969, he became its first president. He was also active in the "Swedish committee for normalisation of the relations with GDR, which was formed the same year." He worked hard for his belief, but in the end it had little influence on the Swedish recognition, December 1973, such matters are in the hands of the great powers.